

Eksportrådet
9.11.89

Med forbehold om endringer
SPERRET til kl 1530

Statsminister
Jan P. Syse

EKSPORT OG INTERNASJONALISERING

Det finnes en amerikansk TV-serie med navn "Mission Impossible" - den handler om en gruppe som stadig blir sendt ut på oppdrag som egentlig ikke lar seg gjennomføre. Men som blir gjennomført likevel.

Vi i Høyre har i flere år fått høre at vi var ute på en uendelig Mission impossible.

Først var det utenkelig at valget kunne gi borgerlig seier. Arbeiderpartiet regjerte mens de borgerlige rotet.

Så het det at riktignok kunne valget gi borgerlig seier. Men den kunne ikke brukes til noe. De borgerlige kunne ikke bli enige om noe.

Så het det at riktignok kunne de borgerlige bli enige om noe. Men ikke om å søke regjeringsmakt.

Senere fikk vi høre at vi saktens kunne bli enige om å søke regjeringsmakten. Men vi ville ikke få den.

Så het det at riktignok kunne vi få regjeringsmakten. Men det ville bli en svak regjering.

Så sa man at riktignok var det blitt en ganske sterk regjering. Men den vil ikke vare.

Etter hvert begynte man å si at kanskje ville regjeringen vare. Men det ble ingen kursendring.

I neste runde sa man at riktignok ønsket Regjeringen kursendring. Men den ville ikke få budsjettet igjennom i Stortinget.

Nå hører jeg at riktignok kan vi få budsjettet gjennom i Stortinget. Men vi vil få det veldig vanskelig utenfor Stortinget.

Og slik vil det fortsette. Mens Regjeringen fortsetter.

Det er bare noen dager siden Regjeringen la frem sitt første budsjett. La meg derfor i denne forsamling starte med spørsmål nr. 1 for Eksportrådet:

Hva betyr budsjettet for Eksportrådet?

Mitt svar er at det vi har gjort med budsjettet er godt for eksportnæringene, og dermed for Eksportrådet. Rådets viktigste inntektskilde ligger jo ikke i statskassen, men i eksporten selv. Hvilket understreker det enkle poeng at det er næringslivet vi lever av. Også Eksportrådet!

Vår oppgave var å skape bedre balanse i et budsjett med sterk ubalanse, som den forrige regjering hadde etterlatt seg. Målestokken for et godt statsbudsjett er jo ikke hvor mye penger det gir ut til den enkelte sektor. Målestokken må være hvordan budsjettet virker for økonomien som helhet. Fremmer budsjettet vekst? Fremmer det investeringer? Øker det folks muligheter til å ta hånd om seg og sine på egen hånd? Kan næringslivet leve med de skattene som budsjettet skriver ut? Hva betyr budsjettet for prisnivået? For kronekursen? For renteutviklingen?

Og hvor stabile er de rammevilkårene som bedriftene tilbys?

Kort sagt: Gir budsjettet bedre plass for vekst i eksisterende bedrifter, og stimulanser til mennesker som ønsker å starte opp for seg selv?

Jeg vil ikke si at vi har gjort nok. Hvordan kunne vi det, på vel to uker? Men jeg vil hevde at vi har gjort en god begynnelse. Vi har redusert både de offentlige utgifter og skattene mer i Regjeringens første uker enn noen annen ny regjering har gjort før oss.

Ved regjeringsskiftet i 1981 ble utgifter og skatter redusert med om lag 1,5 mrd. kroner. Det var da den rene Høyre-regjeringen overtok.

Da Gro Harlem Brundtland overtok makten ved å kaste Willoch-regjeringen våren 1986, maktet hun å redusere offentlige utgifter med ca. 500 mill. kroner. Den gang kalte hun sine endringer den største økonomiske snuoperasjon i etterkrigstiden.

Denne Regjering har på 2½ uke maktet å redusere budsjettets utgiftsside med vel 3 mrd. kroner og sammen med reduksjonen i statsbankrammene dempet etterspørselen fra offentlig sektors budsjetter med ca. 5 mrd. kroner. Jeg synes tallene taler ganske overbevisende for seg selv.

Noen sier at dette skulle vi ikke ha gjort - det vil terge fagbevegelsen. Men vi har ikke gjort noe av dette for å skape ufred. Vi har gjort det fordi det var nødvendig for norsk økonomi, for nærings- og arbeidslivet. Norge har i dag 140 000 mennesker som ikke har funnet noe å gjøre i det normale arbeidsmarkedet. Norsk konkurranseevne er for dårlig, avkastningen av de investeringene vi foretar er for svak. Det er den samme virkeligheten fagbevegelsen står overfor, de samme problemene. Veien til nye, lønnsomme arbeidsplasser ligger ikke

i å bevilge mer til hver enkelt sektor og betale for det med høyere skatter. Det ligger i å gjøre Norge konkurransedyktig. Og budsjettet bidrar til det.

Så er det noen som sier at det vi har gjort, er så aldeles for lite. Men politikk består sjelden i totale engangsløsninger. Hva det gjelder er å arbeide systematisk i den riktige enden av problemene. Alle var i sin tid enige om at skattelettelsene i hvert enkelt av Willochs budsjetter var for små. Men de glemte at alternativet til små skattelettelser ikke var store skattelettelser, men store skatteskjerpelser. Til slutt oppdaget de også at summen av lettelser var blitt ganske stor.

De vil ha nye gleder i vente!

Hvis jeg får nevne det, synes jeg også det er viktig at Regjeringen arbeider på en måte som er forenlig med at den kan planlegge på lang sikt. Gjennom mine år i politikken har jeg ustanselig mottatt oppfordringer - ofte nettopp fra næringslivet - om å gå ned med flagget til topps. Men de som gjerne ser flagget går ned, tenker dessverre sjelden over at båten ikke kommer opp igjen.

Stabiliteten i kreditt- og valutamarkedet er viktig i tiden framover. Siktemålet med tilstrammingen på 3,1 milliarder var bl.a. å bidra til slik stabilitet.

I budsjettproposisjonen sies det fra Regjeringens side klart fra om hvilken politikk vi vil føre på enkelte viktige områder. Jeg vil gjerne trekke disse forhold frem i en forsamling som dette.

Vi har trukket opp en meget forpliktende retningslinje for den økonomiske politikken, nemlig den at veksten i offentlige utgifter skal være mindre enn i nasjonalinntekten. Det er viktig at næringslivet fullt ut forstår hva dette innebærer. Her ligger en markert omlegging mot en lettere kredittpolitikk, med lavere rente for å stimulere investeringer og vekst i den private sektor og fastlandsøkonomien totalt. Det innebærer også en klart strammere finanspolitikk enn det som har vært vanlig. Vi satser med andre ord på en strengere prioritering av offentlige utgifter.

Regjeringen har påtatt seg andre viktige bindinger. En av de viktigste er at tilleggsbevilgninger i løpet av budsjettåret skal finansieres innenfor de vedtatte budsjettammene, ikke utenfor. I de senere år har tilleggsbevilgningene utgjort veritable statsbudsjetter i seg selv. Vi vil ha slutt på det.

Vi vil bygge opp et Oljefond for å begrense innsprøytingen av oljepenger i det løpende forbruket.

Vi gjennomgår offentlige tilskuddsordninger område for område. Vi vil revidere og stramme inn bl.a. tilskuddsreglene for sosialhjelp, og endre pengeoverføringer i forbindelse med flyktningemottaket.

Vi vil hindre at offentlige arbeidsmarkedstiltak lager et eget kunstig arbeidsmarked som svekker tilgangen av arbeidskraft til det ordinære arbeidsmarkedet.

Vi vil i det hele tatt avverge at offentlige støtteordninger skaper sosialklienter. Dette er et problem i mange velferdssamfunn i dag, også i Norge.

Sykelønnsordningen vil bli strammet inn med omkring 500 millioner kroner.

Jeg fremhever dette fordi enkelte krefter utenfor Regjeringen innledningsvis synes å ha trodd at den nye Regjeringen ville føre en mindre stram politikk. Jeg ser at en herværende avis på rosa papir fortsatt gir uttrykk for slike oppfatninger. Men det er feil. Vi er ikke kommet inn for å svekke en økonomisk balanse, men for å rette opp en ubalanse. La det være klart.

Valutakurspolitikken vil være fast. Med dette vil vi bl.a. gi det signal til bedriftene at de ikke må regne med at vi redder dem med en devaluering dersom lønnsoppgjøret gir for høy lønnsvekst. Konjunkturrelle fortjenester må husholderes med og ikke brukes til lettsindig ettergivenhet til våren. Vi har en lav lønnsvekst nå og det vil fortsette inn i neste år. Vi har tenkt å holde den der på det lave nivået. Ledigheten tilsier dessuten moderasjon også fra lønnstakersiden.

Realrenten er høy og vi sikter mot å få den redusert etter hvert. Utenriksøkonomien vil være i rimelig god balanse fremover. Oljeprisen er rimelig høy.

Jeg tror næringslivet bør innstille seg på at vi legger opp til en lav inflasjonslinje og innrette seg deretter.

En diskusjon om internasjonalisering av norsk næringsliv er i dag uløselig knyttet til den nye dynamikken i EF-landenes samarbeid. Her har vi opplevet et dramatisk scenskifte, som også setter krav til en mer offensiv politikk fra vår egen side.

Vi må hekte oss på den utviklingen som er i gang og sørge for at Europa-toget ikke går fra oss.

Inneværende år er blitt det mest aktive på lenge i norsk Europa-politikk. Men utfordringene blir ikke mindre i året som kommer. Den 19. desember skal EF og EFTA sammen vurdere om det er grunnlag for å gå fra kartleggingsfase og over i en forhandlingsfase. Dersom det her gis grønt lys - slik Regjeringen sterkt går inn for - vil vi stå overfor et omfattende arbeid. Dette arbeidet kan ikke Regjeringen utføre alene. En nær dialog - hvor næringslivet selv og de store organisasjonene deltar - vil være av stor betydning.

Nøkkelordene i Regjeringens politikk overfor EF er klare:

- Den vil søke størst mulig åpenhet.
- Forholdene må legges til rette for en saklig debatt om de utfordringene vi står overfor og de svar vi selv skal utforme.
- Vi vil søke å formulere en politikk som kan virke samlende - så vel her hjemme som innen EFTA. Det vil gi Norge tyngde i EFTA. Og det vil gi EFTA større styrke og gjennomslag i fremtidige forhandlinger med EF.
- Samtidig ønsker Regjeringen å legge seg på et høyt ambisjonsnivå når det gjelder fremdriften i arbeidet.

Det understrekes ofte at vår tilpasningspolitikk i EFTA/EF-prosessen ikke kan reduseres til et spørsmål om handel og markedsadgang. Og det er selvsagt korrekt. Vårt ambisjonsnivå ligger vesentlig høyere enn som så. Det dreier seg om deltakelse i

samarbeid om utdanning og teknologi - felter som vil være avgjørende for vår fremtidige konkurranseevne. Det dreier seg om deltakelse i utbyggingen av den sosiale dimensjon, som skal sikre oss at mobiliseringen av økonomiske ressurser ikke skjer på bekostning av arbeidstakernes rettigheter. Og det dreier seg om medvirkning i kampen for å løse presserende fellesoppgaver - som trusselen mot vårt felles miljø.

For å få dette til må EFTA-landene tale med én stemme. Derfor ønsker vi å styrke EFTA som organisasjon. En solid EFTA-pillar fremstår som en viktig forutsetning for medinnflytelse i den beslutningsprosess som finner sted i Vest-Europa.

Det er store ambisjoner i en slik tilnærming. Samtidig legger vi vekt på at tempoet i prosessen må opprettholdes. Vi må ikke miste noe av den dynamikk vi etter hvert er opparbeidet.

Men hovedsiktemålet vil likevel være å sikre vårt næringsliv arbeidsbetingelser som fullt ut er på linje med hva konkurrentene i Vest-Europa opplever. Det ligger i EFs indre marked helt nye muligheter for vekst og ekspansjon. Vår oppgave på myndighetssiden er å sørge for at disse mulighetene også er åpne for oss.

Men det er næringslivet selv som må ta mulighetene i bruk. Vi må på vår side sørge for at felles spilleregler er avtalt innen det fremtidige EFTA/EF-området. Men spillet må vi overlate til bedriftene selv. Det er mitt håp og min oppfordring at de utfordringene vi nå står overfor som en følge av EFs indre marked kan virke mobiliserende på oss alle. Vi trenger en mer offensiv strategi og et samspill mellom myndigheter og næringsliv.

For at strategien og samspillet skal komme på plass kreves informasjon om markeder og konkurranter. Stadig oftere trekkes manglende markedskunnskap frem som en av de viktigste årsakene til at bedrifter ikke satser på utenlandske markeder. Ikke minst gjelder det de små og mellomstore bedriftene. Arbeidsgrupper som har vurdert EFs indre marked har foreslått at det nå opprettes et eget EF-informasjonskontor for næringslivet. Informasjonen tenkes i stor grad formidlet via databaser.

Regjeringen er nå i ferd med å vurdere dette forslaget. Vårt siktemål er å skape et tilbud om praktisk informasjon som er tilpasset bedriftenes hverdag. Det må også være et tilbud som bedrifter over hele landet kan nyte godt av. Her legger Regjeringen opp til et meget nært samarbeid med Norges Eksportråd. Skal vi få full effekt av de ressurser vi setter inn må den sakkunnskap som finnes både i Eksportrådet og i Regjeringens eget apparat utnyttes best mulig.

Vi har i høstens debatt stått overfor to ulike bilder av virkeligheten - det ene er det bilde opposisjonen her hjemme har søkt å skape - og hvor den holdning Regjeringen har tatt til spørsmålet om en tollunion eller en fundamentalt forbedret frihandelsordning har vært gjort til det altoverskyggende spørsmål. Det andre er det bilde vi har møtt internasjonalt og i de andre EFTA-land, hvor oppmerksomheten har vært rettet mot et bredere sett av problemstillinger. Vi har her hjemme gjennomgått hva jeg vil kalle en merkelapp-politikk, hvor uttrykk som pådriver og bremsekloss slynges gjennom luften og fortrenger debatten om politikken innhold.

Ja, det ble en stund hevdet at Regjeringen - fordi den anser en fundamentalt forbedret

frihandelsordning som et mer realistisk alternativ - nå utgjorde en bremsekloss i EFTA/EF-prosessen. Men EFTAs handelsministermøte for to uker siden viste noe annet: at Norge og den nye Regjeringen ligger i têtten, både i det generelle ambisjonsnivået og i ønsket om stor fremdrift i arbeidet.

Nå håper jeg at de to bildene av virkeligheten vil smelte sammen - og at den drøftelse vi skal føre her hjemme kan være i samsvar med den virkelighet vi står overfor internasjonalt. Det ville tjene våre felles interesser og gjøre det mulig å formulere en samlende politikk.

Det er ikke bare i forholdet til EF at vi i dag står overfor nye utfordringer. Vi ser tendenser til en skarpere dialog om økonomiske og handelspolitiske spørsmål over Atlanterhavet enn vi tidligere har opplevet. Denne skjerpede tonen merker også vi i vårt bilaterale forhold til USA.

Det er viktig at vi søker å skjerme viktige utenriks- og sikkerhetspolitiske fellesinteresser fra denne skarpere dialogen. Vi må unngå en situasjon hvor båndene over Atlanteren - som er så avgjørende for sikkerheten på begge sider av havet - slites av økonomiske og handelspolitiske gnisninger. Dette setter krav til varsomhet hos alle - enten det dreier seg om supermakten USA eller om de europeiske allierte.

Men samtidig må vi nok innstille oss på at det ikke lenger hjelper oss særlig på vei at vi er et lite land og en god alliert. Vi er en aktør i en bredere internasjonal sammenheng. Den politikk som føres overfor oss kan lett få virkninger for forbindelsene mellom andre aktører.

Det er derfor viktig at vi selv bedre møter de tendensene som synes å være under utvikling. Jeg er særlig opptatt av at vi bygger ut den handelspolitiske og økonomiske dialog med USA. Vi har lenge hatt en omfattende dialog på det sikkerhetspolitiske plan. Noe tilsvarende har dessverre manglet på det handelspolitiske felt. Nå er det på tide å få en slik dialog i gang. Handelsministerens besøk i USA denne uken har nettopp dette siktemål.

Men jeg er også opptatt av at vi foretar en opprustning når det gjelder vår egen ekspertise på det handelspolitiske felt. Vi må - både i regjeringsapparatet og i næringslivet - styrke vår evne til å møte en skjerpert atmosfære. Her dreier det seg både om å møte utfordringer utenfra - og om å ivareta våre egne eksportinteresser overfor andre land.

Det avgjørende for norsk eksport er eksportbedriftenes egen slagkraft. Dette er igjen et spørsmål om rammevilkår, lønnsomhet, kompetanse og størrelse. Det siste er viktig. Vi har altfor få lokomotiver i norsk næringsliv, og vi har til dels hatt et offentlig regelverk som har hindret oss i å få flere. Ikke minst har norske regler satt grenser for oppbygging av finansinstitusjoner som kunne spille en aktiv rolle på internasjonalt nivå. Disse begrensningene er det nødvendig for Regjeringen å ta opp til ny vurdering. Fusjonen mellom Bergen Bank og DnC vil bidra til en forandring i strukturen som vi ikke kan overse.

Og dessuten dette: Vi må se nærmere på mulighetene for å utvikle et større egenkapitalmarked i Norge. Næringslivet trenger flere tunge institusjonelle investors som besitter mer tålmodig kapital. Ser vi over til Sverige, ser

vi på en helt annen måte hvordan finansinstitusjoner har bidratt til industri- og næringsutvikling.

I mange andre land deltar forsikringselskaper og pensjonsfond på en langt mer offensiv måte som kapitalkilde for næringslivet. I Norge ser vi at ikke en gang dagens muligheter utnyttes. Dette må vi gå nærmere inn på.

Hva er statens rolle i eksportarbeidet? Jeg har allerede sagt at en sterk økonomi er viktigere enn størrelsen på de direkte bevilgninger over statsbudsjettet. Videre må det være bedriftene og ikke staten som avgjør hvor de skal satse. Det gjelder både hjemme og ute. Vi får størst sikkerhet for at investeringene blir lønnsomme når investorene satser sine egne midler.

Enkelte har tatt til orde for at staten skal gå inn som medeier i norske investeringer utenlands. Lignende ønsker har vært luftet om investeringer her hjemme. Generelt tror jeg ikke det er veien å gå. I internasjonaliseringsspakken som jeg selv var ansvarlig for, i min tid som industriminister, unngikk vi også å engasjere staten som medeier og medbestemmende. Staten har ikke vist seg som noen velegnet bedriftseier, og denne Regjerings oppgave blir snarere å få staten ut av eierrollene enn inn i dem.

I det hele tatt må viljen til å satse egne penger være en forutsetning for at staten skal stå bak eksportfremstøt. Faren ved offentlige støtteordninger er jo alltid at de kan skape eller opprettholde virksomhet som ikke har livets rett. Det blir - for å bruke Finansdepartementets favoritt-uttrykk - utgifter til utgifters ervervelse.

Spørsmålet blir likevel ikke om staten skal være aktiv eller passiv til norsk eksport, men hvordan den skal være aktiv. Ett nøkkelområde er utdannelse og forskning. Styrking av språkundervisningen på alle nivåer i skolen, oppmuntring til studier i utlandet, deltakelse i internasjonale forskningsprosjekter, er eksempler på hva som må gjøres. Vi får ikke internasjonalisert næringslivet hvis vi ikke som folk har en internasjonal orientering.

Får vi et tilstrekkelig utbytte av våre nasjonale ressurser? Det er selve grunnspørsmålet i norsk økonomi. Veksten i den offentlige andel av BNP har gjort spørsmålet stadig mer presserende, fordi denne halvparten av økonomien på mange måter har vært beskyttet fra markedets krav til lønnsomhet og effektiv ressursanvendelse. Derfor er vårt mål at offentlige utgifter i årene fremover vokser langsommere enn nasjonalproduktet. Og samtidig må vi sørge for at offentlig sektor blir mer effektiv.

Dette er en av oppgavene for det nye Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Her ønsker vi hjelp av næringslivets kompetanse og erfaringer. Det vil i så fall bli hjelp til selvhjelp.

I dette første budsjettet har vi redusert marginals kattene. Vi har fjernet skatteskjerpelser som den forrige regjering hadde lagt opp til; i formuesskatten, arveavgiften og 80-prosentsregelen. Regjeringen vil senke personskattene ytterligere, slik vi har opplyst i vår tiltredelseserklæring. Når det gjelder bedriftsskattene har Aarbakke-utvalget tatt til orde for gjennomgripende endringer. Et av målene er å redusere omfanget av investeringer som er skattemssig motivert. Utvalget har levert en meget interessant utredning, som Regjeringen vil gå nøye inn i.

Tidligere større skatteomlegninger har likevel vist at man må være oppmerksom på faren for utilsiktede og negative skadevirkninger. I dette tilfelle må vi bl.a. være særlig varsomme. I motsatt fall kan vi skade finansieringsgrunnlaget for en eksportnæring som skipsfarten.

Som kjent skal man unngå å slå barnet ut med vaskevannet.

Hvilke næringer skal Norge satse på? Jeg skal være meget forsiktig med å besvare et slikt spørsmål. Men generelt kan det virke som om vi oppnår de største resultater ved å gjøre oss enda bedre på de områder vi allerede behersker, hvor vi kan bygge på en kombinasjon av naturgitte og ervervede fordeler. Skipsfarten er ett slikt eksempel, prosessindustrien et annet, fiskeoppdrett et tredje. Det er evnen til fornyelse det kommer an på: nye driftsformer, nye finansieringsformer, nye strategier. Myndighetene må rydde unna alle stengsler som Norge selv har satt opp og som hindrer bedriftene i å gripe nye muligheter på det internasjonale marked.

Norsk næringsliv gjennomgår en internasjonalisering. Prosessen har ikke fått det omfang vi ønsker ennå, men den er i gang. Flere bedrifter retter seg inn mot eksportmarkedet, og de forsøker å angripe markedene innenfra, ikke bare utenfra.

Vi har sett at dette er mulig, uten å miste fotfestet i Norge selv. Tvert om er etablering ute ofte en forutsetning for videre drift og ekspansjon i Norge. Vi har etter hvert fått mange og sterke bevis på denne sammenhengen.

Internasjonalisering er knyttet til internasjonal arbeidsdeling, og arbeidsdeling forutsetter åpne markeder. Et åpent verdensmarked betyr mer for Norge

enn for nesten noe annet land. Derfor må vi utrettelig arbeide for utvidet frihandel. Vi trenger ikke å være pådrivere i absolutt alle internasjonale forhold, men her må vi være det. Vi skal selvfølgelig ikke være blinde for tilfeller av proteksjonisme fra andre lands side. Men Norge bør sjelden besvare slike tilfelle med proteksjonistiske mottiltak selv. Vi må i stedet bekjempe de andres.

Vi har mange tilfelle hvor norske produsenter føler at de blir utestengt fra andre markeder, eller at de bør bli subsidiert fordi konkurrentene der ute blir det. Men det blir ikke mindre av slike ting ved at vi praktiserer det samme selv. Dessuten må vi huske at det som er beskyttelse for én norsk bedrift, nesten alltid vil være redusert valgfrihet for de andre. Derfor bør vi konsekvent ta vare på valgfriheten.